

Dominik Sankowski,
Anna Bąkała

TELEPRACA SZANSĄ DLA NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Słowa kluczowe: telepraca, osoby niepełnosprawne

Streszczenie: w artykule przedstawiono podstawowe pojęcia związane z telepracą. Szczególną uwagę poświęcono aspektowi zatrudnienia osób niepełnosprawnych w systemie telepracy. Wykazano znaczenie prowadzenia szkoleń i kursów z dziedziny informatyki w świetle uzyskania pracy.

WSTĘP

W Polsce żyje około 4 mln 300 tys. osób niepełnosprawnych. Czynnych zawodowo jest zaledwie 20%. Najlicniejsza grupa osób pracujących jest w wieku 45-54 lata, przy czym aż 62% to mężczyźni. Tylko 20% pracujących osób niepełnosprawnych zatrudnionych jest w zakładach pracy chronionej [15]. Wśród biernych zawodowo – zarejestrowanych jako bezrobotni jest ok. 150 tys. (3%). Bariery w zdobywaniu ciekawego zawodu i znalezieniu pracy są trudności w dostępie do szeroko pojętej edukacji (zarówno na poziomie podstawowym jak i wyższym, oraz szkoleń, kursów itp.), a także pełnej informacji o rynku pracy.

Obecnie nowoczesne techniki (komputery nowej generacji, internet, nauka na odległość) pozwalają na większy, niemal nieograniczony dostęp do wiedzy, która dla osób niepełnosprawnych jest „furtką” do reszty społeczeństwa. Ogromny rozwój nowoczesnych technologii przyniósł ze sobą m.in. nowe możliwości pracy. Pojawiła się idea pracy zdalnej, zwanej popularnie telepracą.

Idea telepracy pojawiła się już trzydzieści lat temu, w czasach kryzysu paliwowego w USA. Amerykański fizyk, Jack Nilles, który kierował pracami projektowymi pierwszych rakiet i pojazdów kosmicznych dla NASA, zastanawiał się w jaki sposób ograniczyć koszty związane z dotarciem do pracy i przebywaniem w niej, opracował koncepcję „zdalnego dojeżdżania” do pracy. Nadał swojej idei nazwę "praca zdalna", w oryginale angielskim - **telecommute**. Dosłownie tłumacząc na polski chodzi właśnie o "**zdalne dojeżdżanie**" do pracy. Niestety, trudność w dosłownym przetłumaczeniu terminu telecommute na inne języki spowodowała, że rozpowszechnił się on jedynie na kontynencie amerykańskim. W Europie jego narodowymi odpowiednikami są telework, télétravail, telearbeit, a w języku polskim używa się terminu "telepraca" zamiennie z "praca zdalna" lub "praca na odległość".[19i] Związane z telepracą są także terminy określające otoczenie, w którym jej realizacja jest możliwa oraz sam **telepracownik**. **Telecentrum** to z kolei korzystnie ułożone miejsce (np. z łatwym dojazdem komunikacją miejską), w którym znajdują się liczne stanowiska telepracy wyposażone w sieci elektroniczne.

Dla osób niepełnosprawnych telepraca stanowi nową, a bardzo często jedyną możliwość podjęcia zatrudnienia. Wielu niepełnosprawnych posiada dobrą znajomość obsługi

komputera, co jednak nie jest wystarczającym atutem w konkurencji z osobami, które bez problemu mogą fizycznie dotrzeć do miejsca pracy. A praca to „coś co robisz, a nie gdzieś, dokąd idziesz” [21i]. Aby zwiększyć szanse osób niepełnosprawnych na rynku pracy należy umożliwić im przede wszystkim szerszy dostęp do edukacji poprzez kursy i szkolenia. Ważne jest również dostosowanie stanowiska pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych. Do nich kierowane są programy celowe związane z telepracą, mające na celu zapoznanie z jej ideą oraz umożliwienie zdobycia odpowiednich do niej kwalifikacji. Pracodawcy natomiast powinni mieć pełną informację jakie ulgi podatkowe przysługują im z tytułu zatrudniania osób niepełnosprawnych.

TELEPRACOWNIK

Z uwagi na miejsce wykonywania telepracy i częstotliwość oraz sposób kontaktowania się telepracownika z telepracodawcą, wyróżnia się [5]:

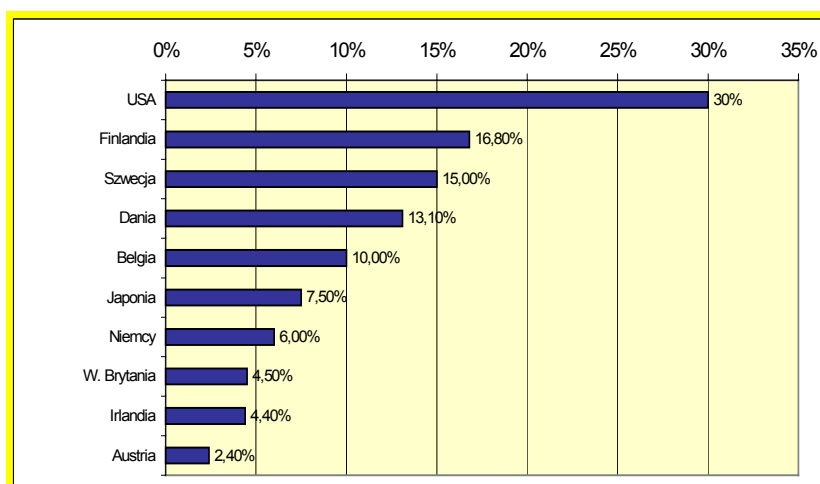
1. telepracę wykonywaną całkowicie w domu telepracownika (tele - homeworking),
2. telepracę wykonywaną po części w domu telepracownika, a po części w biurze telepracodawcy (home – based teleworking, multilocations teleworking),
3. telepracę wykonywaną w różnych, zmiennych miejscach, zazwyczaj zarówno poza domem telepracownika, jak i poza biurem telepracodawcy (nomadic teleworking),
4. telepracę wykonywaną sporadycznie w domu (ad hoc teleworking), polegającą na tym, że telepracownik wykonuje pracę zazwyczaj w biurze telepracodawcy, a niekiedy tylko w swoim domu.

TELECENTRUM

Telecentrum może być własnością jednej firmy, a może należeć do kilku instytucji, z których każda posiada kilka stanowisk roboczych (biurek). Coraz popularniejsza jest idea tzw. **gorących biurek**, wyposażonych w niezbędne łącza, z których w dowolnej chwili może skorzystać inny telepracownik. Specjalnym rodzajem telecentrum są **telechatki** (tłumaczenie słowa „**telecottage**”, zawarte w Raporcie Komisji Europejskiej [11]), zwane tak z powodu powiązania z obszarami wiejskimi. Inne nazwy telechatek to teledomki, infocentrum, a znaczą dokładnie to samo - pracownię multimedialną pełniącą szereg funkcji, usytuowaną w miejscu, w którym skupia się społeczność lokalna. Krótko mówiąc ma to być - internetowy Dom Kultury na wsi. W Europie pierwsze ogólnodostępne biuro powstało we Francji w 1980 roku, następne w Szwecji w 1982 roku i w Szwajcarii w 1985 roku. Od tamtej pory idea publicznych biur rozpowszechnia się na całym świecie. W 1999 roku najwięcej telechatek działało w Kanadzie - ok. 5000, w USA i na Węgrzech - ok. 260, w Wielkiej Brytanii - ok. 200. Telechatki powstawały również w państwach, w których dostęp do najnowszych technologii nie jest zadowalający, a mianowicie w Rumunii, Estonii i Ghanie. Również w Polsce idea telechatek zyskuje na popularności. Powstaje wiele inicjatyw ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społeczności lokalnych. Na Mazowszu Wojewódzki Urząd Pracy przyjął program budowy Gminnych Centrów Informacji, które zrealizowano już w Strzegowie, Iłży i Szydłowcu. Jednak Infocentra-telechatki inicjowane przez Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie ukierunkowane są przede wszystkim na problemy bezrobocia. W Polsce planuje się utworzenie ok. 200 do 300 takich ośrodków. Zakłada się, iż telechatki znacznie przyspieszą rozwój małych, wiejskich przedsiębiorstw oraz ułatwią inwestycje w gminach. Dla osób niepełnosprawnych mieszkających poza wielkimi aglomeracjami również stanowią one szansę na zdobywanie kwalifikacji poprzez e-learning oraz na zatrudnienie w systemie telepracy. [3]

SKALA ZATRUDNIENIA W FORMIE TELEPRACY

Skala zatrudnienia w formie telepracy rośnie w ostatnich latach niezwykle szybko na całym świecie. Według raportu Komisji Europejskiej "Telework 2000" [11], najbardziej powszechna jest od wielu lat w Stanach Zjednoczonych, gdzie obejmuje blisko 30 proc. zatrudnionych. W Europie natomiast liczba telepracowników szacowana jest na 9 mln, a niektóre prognozy przewidują, iż do 2007 roku ich liczba będzie czterokrotnie większa [19i]. Wykres przedstawiony na rys.1 obrazuje procentowy udział telepracowników w ogólnej sile roboczej w wybranych krajach. Zaprezentowane dane obejmują wszystkie typy i formy telepracy.

Rys.1: Odsetek telepracowników w ogólnej liczbie pracujących [1]

W Polsce do tej pory nie opublikowano badań mówiących o liczbie osób zajmujących się telepracą. Szacuje się jedynie, że stanowią one 2% siły roboczej. Według Raportu Unii Europejskiej z 2000 roku [11] oszacowanie liczby Polaków pracujących w systemie pracy zdalnej jest trudne albo z powodu problemów definicyjnych (kim jest telepracownik) albo utajnienia danych. Stwierdza się natomiast, że wzrasta samozatrudnienie w tej formie, głównie z powodu presji na małą przedsiębiorczość do redukcji kosztów [13]. W ramach prowadzenia własnej działalności gospodarczej dostarczane są przede wszystkim następujące usługi: informacyjne (recepcjoniści, telefoniści), telefoniczne (np. prawnicze, handlowe), edycja tekstów, tłumaczenia, księgowość. W krajach zachodnich telepraca najczęściej stosowana jest w konsultingu i różnego rodzaju pracach biurowych oraz w programowaniu komputerowym i przetwarzaniu danych komputerowych, projektowaniu, tworzeniu i obsłudze baz danych, w pracach edytorskich, różnego rodzaju szkoleniach i kształceniu [24i]. Coraz częściej telepraca wykorzystywana jest także w usługach finansowych i zarządzaniu firmą, przydatna jest również w przeprowadzaniu badań marketingowych i telemarketingu.

OKREŚLENIE OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNEJ

W celu sprecyzowania omawianego zagadnienia należy określić kto jest osobą niepełnosprawną. Według ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych **osoba niepełnosprawna** to ta, której stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolności do wykonywania pracy zawodowej. Warunkiem jest jednak uzyskanie orzeczenia o [17]:

- zakwalifikowaniu przez organy orzekające do jednego z trzech stopni niepełnosprawności (znaczny, umiarkowany lub lekki),
- całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy,
- rodzaju i stopniu niepełnosprawności osoby, która nie ukończyła 16-go roku życia.

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) wprowadziła następujące szczegółowe definicje i podział osób niepełnosprawnych:

1. **osoby niepełnosprawne psychicznie** – są to osoby umysłowo upośledzone, osoby z zaburzeniami świadomości oraz osoby psychicznie chore – z zaburzeniami osobowości i zachowania;
2. **osoby niepełnosprawne fizycznie** – są to osoby z niepełnosprawnością ruchową wynikającą z przewlekłych uszkodzeń narządu ruchu;
3. **osoby z niepełnosprawnością sensoryczną** – są to osoby z uszkodzeniem narządów zmysłów, w tym niesłyszący i słabo słyszący oraz niewidomi i słabo widzący;
4. **osoby z niepełnosprawnością złożoną** – są to osoby z więcej niż jednym rodzajem niepełnosprawności.

KOMPUTEROWE STANOWISKO DLA OSOBY NIESPRAWNEJ RUCHOWO

Charakter i stopień niepełnosprawności mają podstawowe znaczenie dla pracy przy komputerze, na której opiera się praca zdalna. W pracy z komputerem osoby niesprawne ruchowo napotykać na różne utrudnienia. Najprostsze z nich związane są z ergonomią stanowiska pracy. Większe problemy mają osoby z cięższymi dysfunkcjami ruchowymi np.: brakiem lub paraliżem kończyn, mimowolnymi skurczami mięśni, przykurczami, deformacjami kości, a także współistniejącymi dysfunkcjami mowy, słuchu, wzroku.

Zasadniczym problemem dla większości osób z niesprawnymi rękami jest używanie standardowej klawiatury, która jest podstawowym urządzeniem komunikacji z komputerem. **Adaptowanie klawiatury** do potrzeb osoby niepełnosprawnej oznacza nie tylko modyfikację jej konstrukcji ale również zastąpienie jej przez inne konstrukcje i oprogramowanie emulujące klawiaturę. Do stosowanych rozwiązań należą: nakładka ochronna na klawiaturę, klawiatury alternatywne (w tym: klawiatura dla spastyków i athetyków, klawiatura dla osób jednorękich lub ofiar Thalidomidu, klawiatura dla osób z dystrofią, reumatyzmem i nie mogących pisać), oprogramowanie modyfikujące obsługę klawiatury, klawiatura na ekranie, klawiatury wykorzystujące kod Morse'a, rozpoznawanie głosu. Dla osób sparaliżowanych lub o ekstremalnie małej mobilności stosownym rozwiązaniem do obsługi klawiatury jest lekka aluminiowa końcówka zamocowana przy pomocy opaski na czole. Można ją indywidualnie dopasować aby uniknąć nadmiernego uciskania głowy. Wybrany klawisz można nacisnąć poruszając głową. Kolejnym rozwiązaniem jest zastosowanie razem z klawiaturą główną podnóżka z wielkimi przyciskami uruchamianymi nogą. Mogą one realizować funkcje klawiszy sterujących CTRL, ALT, SHIFT, itd. w czasie równoczesnego naciskania ręką (palcem) klawisza na głównej klawiaturze. Do obsługi nogami wykonywane są bardzo duże klawiatury, tzw. elephant keyboards. Istnieje też kategoria klawiatur specjalnych (monkey keyboards) z kilkoma dużymi klawiszami opatrzonymi stosownie do oprogramowania edukacyjnego w wymienne oznakowania-obrazki. Są one wykorzystywane w pracy z dziećmi upośledzonymi. Dziecko kojarząc obiekt na ekranie z obrazkiem na klawiszu naciska go uzyskując w zamian atrakcyjną scenkę na ekranie.

Osobne trudności to: manipulowanie myszką, dyskietkami, włącznikami, obsługa drukarki, elementarna konserwacja sprzętu. Możliwe jest zastąpienie myszy praktycznie dowolnym innym manipulatorem. Do manipulacji dyskietkami oferowane są prowadnice z tworzywa sztucznego ułatwiające trafienie w szczelinę napędu oraz podpórki stabilizujące (odciążające) rękę przy takich czynnościach.

Przyciski i wyłączniki zasilania sprzętu powinny być dostępne z przodu urządzeń. W nowych konstrukcjach monitorów do regulacji służą umieszczone z przodu przyciski a czasami osobny pilot. Warto wykorzystać powszechnie stosowany filtr zasilania z wyłącznikiem jako element do centralnego włączania zasilania całego zestawu komputerowego. Powinien być on ułożony w miejscu pozwalającym na skuteczną i pewną obsługę wyłącznika - stosownie do indywidualnych możliwości osoby niepełnosprawnej. Absolutnie pożądane jest korzystanie z instalacji zapewniającej uziemienie zestawu komputerowego oraz trwałe mocowanie wszelkich złącz wyposażonych we wkręty mocujące. Należy zapewnić takie ułożenie okablowania aby uniemożliwić zaczepianie elementami wózka, nogami czy rękami (w razie silnych mimowolnych skurczów). W pewnych przypadkach potrzebne jest stabilne umocowanie klawiatury do podłoża - nie powinna się ona swobodnie przesuwać. Czasami wystarczy odpowiednio masywna konstrukcja wyposażona w podkładki antypoślizgowe.

Stół dla zestawu komputerowego powinien mieć solidną konstrukcję i nie przesuwać się. Wiele osób chodzących o kulach opiera się o stół w czasie wstawiania z krzesła przenosząc na stół cały ciężar ciała. Pokrycie podłogi powinno eliminować poślizg i mieć własności antystatyczne.

Oprogramowanie wspomagające można w zasadzie podzielić na dwie grupy, tj. sterowniki obsługujące urządzenia czy funkcje alternatywne oraz aplikacje użytkowe współpracujące z tymi urządzeniami. Opóźnienia czasowe i standardowe sekwencje 2-klawiszowe można przedefiniować zmieniając nastawy w odpowiednim module systemu operacyjnego. W aplikacjach takich jak edytor Word istnieje również możliwość przedefiniowania wewnętrznych sekwencji sterujących klawiszy. Dla programów DOS-owych czasami trzeba uruchomić dodatkowy program rezydujący w pamięci komputera. Stosowane są także programy rozszerzające funkcje klawiatury np. generujące zapamiętane frazy tekstu na podstawie podanego skrótu. Użyteczne może być stosowanie makrokomend w aplikacjach wyposażonych w takie możliwości. [18i]

PROGRAMY CELOWE UMOŻLIWIAJĄCE OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM EDUKACJĘ I ZATRUDNIENIE

Zasadniczym narzędziem polskiej polityki rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych jest Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PRFON). Najważniejszymi programami z punktu widzenia zatrudniania osób niepełnosprawnych są: [7]

- Sezam – program pomocy dla zakładów pracy chronionej zagrożonych utratą płynności finansowej, po wprowadzeniu zmian w ustawie o podatku VAT
- Komputer dla Homera - program pomocy w zakupie sprzętu elektronicznego oraz oprogramowania umożliwiającego pracę osobom niepełnosprawnym.
- Braille 2000 - program pomocy dla pracodawców zatrudniających osoby niewidome.
- Pegaz – pomoc w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidowanie barier transportowych.
- Drogowskaz – pomoc przy zakupie sprzętu ortopedycznego, środków pomocniczych, wózków elektrycznych i sprzętu komputerowego.
- Wazon II – pomoc w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych poprzez szkolenia.

Jednym z najnowszych programów PRFON-u jest „TELEPRACA – pilotażowy program celowy wspierania zatrudnienia osób niepełnosprawnych w poszukiwanych, innowacyjnych zawodach wykorzystujących techniki informatyczne”. Celem programu jest zatrudnienie osób niepełnosprawnych o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w poszukiwanych zawodach wymagających uzyskania kwalifikowanych

umiejętności informatycznych oraz odpowiednio przystosowanych i wyposażonych w specjalistyczny sprzęt komputerowy stanowisk pracy, a także przeprowadzenie analizy wyników realizacji programu pod względem możliwości upowszechnienia zatrudnienia w systemie telepracy. Program ten realizowany jest w 2 formach [2]:

- 1) dofinansowanie kosztów uczestnictwa osób niepełnosprawnych w szkoleniach umożliwiających zdobycie zatrudnienia w systemie telepracy,
- 2) dofinansowanie kosztów utworzenia stanowiska telepracy dla osoby niepełnosprawnej (bez prac budowlanych i adaptacyjnych).

Adresatami programu są:

1. osoby niepełnosprawne, bezrobotne lub poszukujące pracy, w wieku do 55 lat, które:

- mają orzeczoną umiarkowaną lub znaczny stopień niepełnosprawności,
- posiadają wykształcenie minimum średnie,
- nie posiadają przeciwwskazań do pracy z komputerem,
- nadeszły w wyznaczonym terminie do właściwego terytorialnie Oddziału PFRON wniosek wraz z dokumentami niezbędnymi do podjęcia decyzji o uczestnictwie w programie.

STRUKTURA WYKSZTAŁCENIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH A ICH SZANSE NA RYNKU PRACY

Wirtualny rynek pracy to w Polsce przyszłość; jego rozwój ma być m.in. wspierany przez projekty pilotażowe; będą dofinansowywane miejsca telepracy. Niezależnie od tego, że w kraju są to początki, nie można pomijać faktu, że według publikowanych w świecie analiz już 70 proc. zawodów wymaga chociażby podstawowej "znajomości komputera", a do 2010 r. wszystkie zawody będą wymagały takich kwalifikacji. Wśród 376 zawodów w Polsce najszybciej rośnie zapotrzebowanie na informatyków; polski rynek pracy do 2005 r. potrzebował ich będzie dodatkowo 20 tys. Faktem jest także, że w świecie co roku w przemyśle teleinformatycznym powstaje 600 tys. nowych miejsc pracy. [16]

Telepraca umożliwia osobom niepełnosprawnym pracę na takich samych zasadach jak w przypadku osób sprawnych. Liczą się przede wszystkim umiejętności związane z komputerem. Jeśli jednak o nie chodzi, wymagania są duże. Dziś nie wystarcza już „Komputerowe Prawo Jazdy”; oczekiwania pracodawcy są znacznie większe. Z reguły ON już pracujące w systemie telepracy lub zainteresowane tym systemem posługują się znajomością obsługi komputera, swobodnie poruszają się w sieci itp. natomiast nie są wykształconymi profesjonalnymi informatykami. Szerszy dostęp do wyższych uczelni dla osób ON, lub choćby możliwość nieodpłatnego uczestnictwa w wykładach pozwoliłyby ON podnosić swe kwalifikacje, a tym samym zwiększać swoje szanse na rynku pracy. Ogromnym ułatwieniem dla wielu ON byłoby usunięcie barier architektonicznych w przestarzałych kompleksach wielu uczelni wyższych. Można to osiągnąć np. poprzez przystosowanie niektórych części budynków do potrzeb ON bez konieczności wprowadzania zasadniczych zmian w gmachu uczelni. W Łodzi w Katedrze Informatyki Stosowanej Politechniki Łódzkiej poczyniono pierwsze poważne kroki w tym kierunku. Część pomieszczeń katedry została przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. Następnie zorganizowano dla nich trzy bezpłatne kursy komputerowe. Dzięki temu osoby te mogły nie tylko nauczyć się obsługi kilku programów, ale również wyjść z domu, spotkać się z innymi ludźmi. Kursy spotkały się z dużym zainteresowaniem i uznaniem, a o tym jak zostały odebrane przez uczestników świadczą ich pozytywne wypowiedzi wpisane do kroniki katedry.

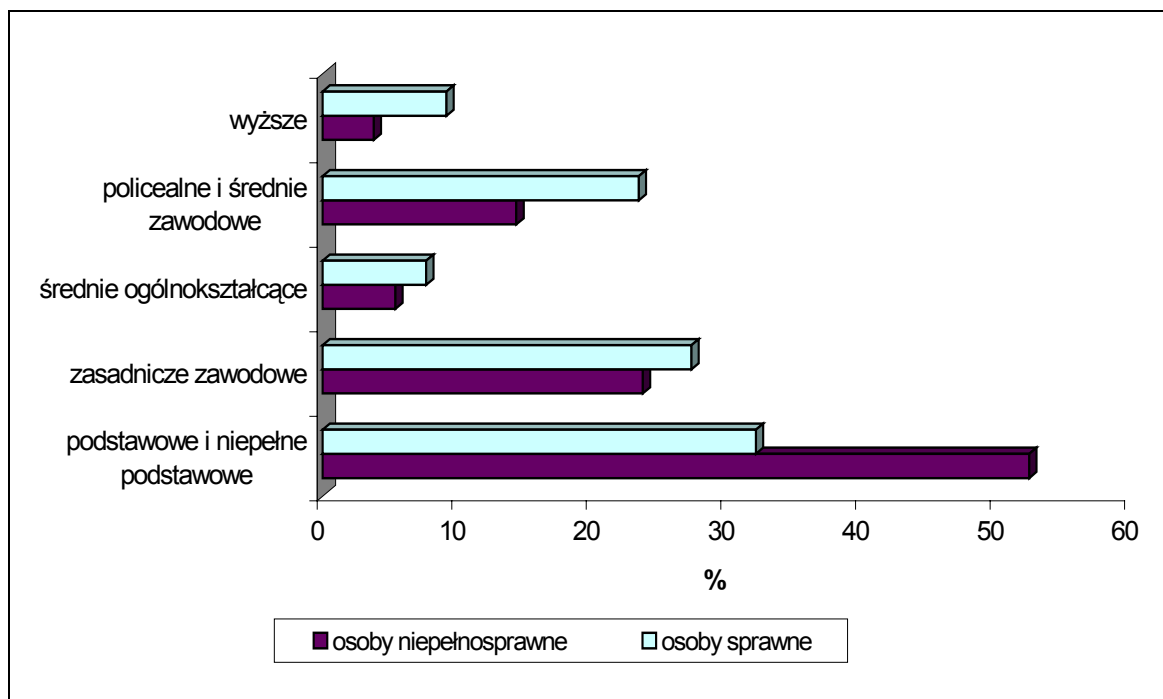
Powyższe działania odbyły się w ramach współpracy Katedry Informatyki Stosowanej ze Stowarzyszeniem Internetowej Społeczności Osób Niepełnosprawnych (SISON). Celem tej współpracy jest wdrożenie osób niepełnosprawnych do efektywnego wykorzystania możliwości, jakie ze sobą niosą technologie komputerowe. Długoterminowe korzyści to możliwość studiowania informatyki na Politechnice Łódzkiej, a później pracy na cieszących

się dużym zapotrzebowaniem stanowiskach informatyków, programistów czy operatorów sprzętu komputerowego.

SISON powstało z inicjatywy osób niepełnosprawnych, które działały w internetowej grupie dyskusyjnej pl.soc.inwalidzi. Do ewidencji stowarzyszeń zwykłych zostało wpisane w kwietniu 2001 r. Jego oficjalną siedzibą jest Ruda Śląska, a działa na terenie całego kraju. Celem stowarzyszenia jest m.in. [23i]:

- działanie na rzecz rozwoju internetowej społeczności osób niepełnosprawnych (SISON),
- popularyzowanie wiedzy z dziedziny technik internetowych, jako narzędzi do aktywizacji zawodowej i społecznej, samopomocy, edukacji i pracy (w tym telepracy),
- promowanie internetu jako środka umożliwiającego pokonywanie barier w komunikowaniu się a także wspieranie procesu informatyzacji społeczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych,
- prowadzenie poradnictwa i szkoleń w zakresie technik komputerowych wykorzystywanych przez użytkowników Internetu,
- uczestniczenie w turnusach rehabilitacyjnych i promowanie tam programów związanych z SISON,
- organizowanie kursów poświęconych nauce posługiwania się Internetem,
- współuczestniczenie w organizowaniu spotkań integracyjnych i imprez charytatywnych,
- wspieranie osób niepełnosprawnych poprzez wskazywanie prawnych możliwości zwiększenia ich uczestnictwa w życiu społecznym, gospodarczym, zawodowym, kulturalnym i sportowym, oraz przywracanie wiary w siebie – w celu poprawy ich warunków życiowych,
- ochronę praw osób niepełnosprawnych i ich obronę przed dyskryminacją w życiu prywatnym, zawodowym i publicznym wszelkimi dostępnymi prawem środkami,
- podejmowanie działań (w tym konsultingu) mających na celu zwracanie uwagi władz wszelkich szczebli m.in. na: konieczność modyfikowania i uzupełniania prawa tak, aby uwzględniało ono życiowe potrzeby osób niepełnosprawnych, zmian w Kodeksie Pracy w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych, a przede wszystkim prawnego uregulowania pracy wykonywanej zdalnie. [sison.clan.pl]

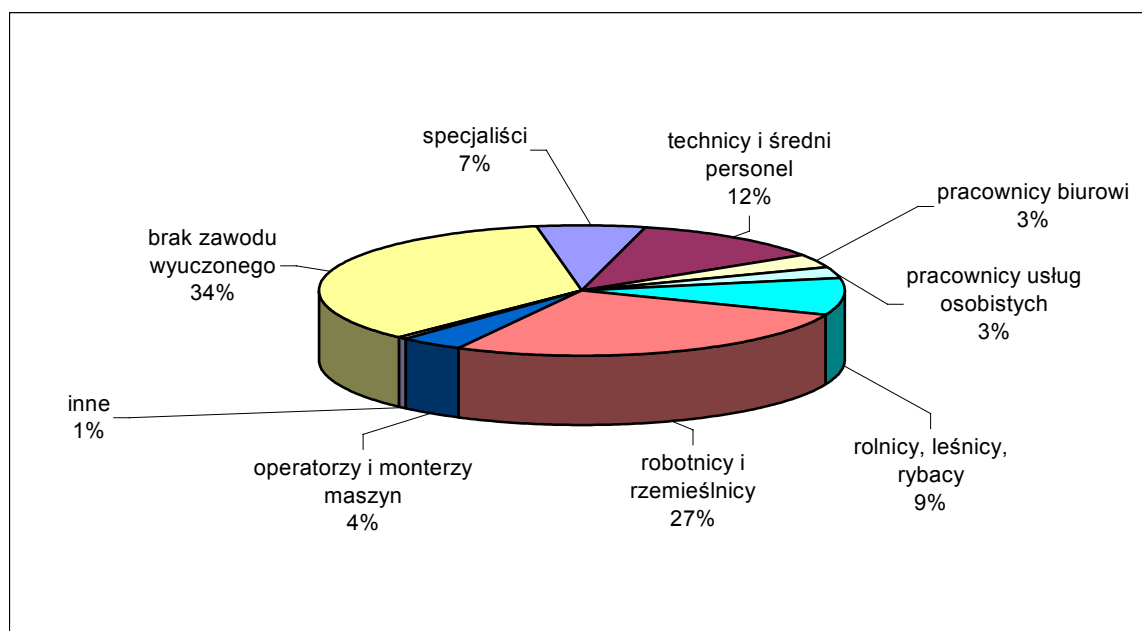
Ułatwienie dostępu do edukacji wyższej z pewnością wkrótce przyniosłoby wymierne rezultaty w postaci większej liczby osób z wykształceniem wyższym wśród niepełnosprawnych. Na razie bowiem statystyki pod tym względem są dramatycznie niekorzystne dla niepełnosprawnych. Według danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej [12] tylko 3,8% osób niepełnosprawnych posiadało wyższe wykształcenie; 14,4% - policealne i średnie zawodowe; 5,4% - średnie ogólnokształcące; 23,8% - zasadnicze zawodowe; 52,5% – podstawowe i niepełne podstawowe. Strukturę wykształcenia ilustruje wykres na rys. 2. Dla porównania umieszczono na nim także dane dotyczące osób sprawnych.

Rys. 2. Struktura wykształcenia wśród osób niepełnosprawnych i sprawnych [12]

Taki stan rzeczy nie wynika wszakże z gorszego poziomu umysłowego osób niepełnosprawnych, ale raczej z braku szansy zdobycia wykształcenia w tradycyjny sposób.

Niski poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych to bezpośrednia przyczyna braku możliwości zdobycia kwalifikacji. Niespełna 7% z nich to specjaliści, a u prawie 35% notuje się brak zawodu wyuczonego. Strukturę zawodową osób niepełnosprawnych pod kątem zawodu wyuczonego ilustruje rys. 3.

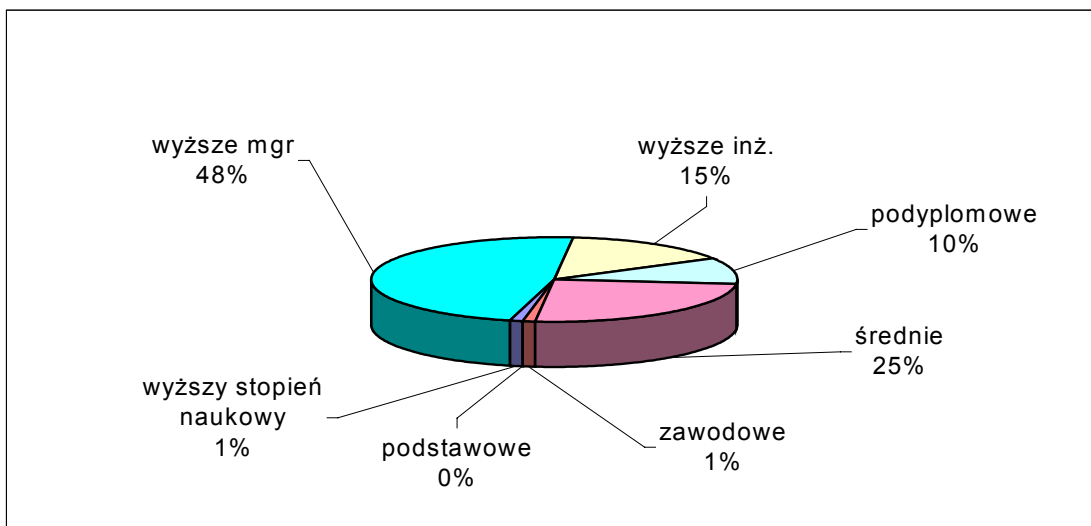

Rys. 3: Struktura zawodowa osób niepełnosprawnych. Zawód wyuczony [6]

W praktyce najwięcej osób niepełnosprawnych zatrudnionych jest w rolnictwie i działalności produkcyjnej. Świadczą o tym dane dotyczące zawodu wykonywanego, według których ponad połowa pracujących osób niepełnosprawnych jest zatrudniona w rolnictwie, 12% to pracownicy prac prostych, a robotnicy i rzemieślnicy – 10% [6].

Konieczność prowadzenia szkoleń i kursów komputerowych dla ON jest sprawą nie ulegającą wątpliwości. Wzorem do naśladowania jest w tym wypadku Szwecja, gdzie telepraca i nauka na odległość są najbardziej popularne w całej Europie. Korzystając m.in. ze szkoleń na odległość, w latach 1999-2000 przeszkolono w Szwecji 11 tys. osób, z czego 75% znalazło pracę. We Włoszech, gdzie brakuje ponad 50 tys. informatyków, przyjęto rządowy program SkillPass i w szkoleniach są wykorzystywane również teleedukacja i kursy multimedialne [16]. Teleedukacja („edukacja na odległość”) pozwala realizować podstawową dla społeczeństwa informacyjnego zasadę edukacji trwającej przez całe życie, edukacji permanentnej. [8]

Poziom wykształcenia jest bezpośrednio związany ze sposobem szukania pracy. Internet, będący źródłem aktualnych informacji, zawiera także wiele ofert pracy. Wyniki badań wskazują, że wśród osób szukających pracy przez internet zdecydowana większość posiada wyższe wykształcenie [14]. Poziom wykształcenia użytkowników szukających pracy poprzez internet zilustrowano na rys. 4.

Rys. 4 Poziom wykształcenia osób szukających ofert pracy poprzez internet [14]

31,7% internatutów legitymuje się dyplomem uczelni wyższej [20i]. Podniesienie poziomu wykształcenia osób niepełnosprawnych mogłoby zwiększyć ich szanse znalezienia pracy poprzez udostępnienie cennego zasobu informacji oraz zapoznanie z jego obsługą.

Istnieje wiele organizacji skupiających osoby niepełnosprawne znakomicie obeznane w najnowszych rozwiązaniach informatycznych. Stowarzyszenie „Sami Sobie”, „Fundacja Matematyków i Informatyków Nieprawnych Ruchowo”, „Fundacja Fuga Mundi” to tylko niektóre z nich. Aby jednak mogły osiągnąć swój cel, czyli przywrócenie osób niepełnosprawnych jako w pełni wartościowych członków społeczeństwa, potrzebne jest wsparcie ośrodków informatycznych. Szkoły wyższe mają szczególną misję do spełnienia w tej dziedzinie.

PRAWNE PODSTAWY TELEPRACY

Przyjmując szerokie rozumienie telepracy jako sposobu wykonywania pracy, można wyróżnić telepracę wykonywaną jako zajęcie niesamodzielne (na cudzy rachunek i w cudzym imieniu) oraz jako zajęcie samodzielne (na własny rachunek i we własnym imieniu).

Telepraca wykonywana niesamodzielnie może być świadczona w obrębie dwóch stosunków prawnych [5]:

1. stosunku pracy,
2. stosunku pracy nakładczej.

Telepraca wykonywana samodzielnie może przybrać postać [5]:

1. usług osobistych (w tym umowy zlecenia i umowy o dzieło),
2. działalności gospodarczej.

PREFERENCJE W PODATKACH DOCHODOWYCH

Z punktu widzenia pracodawcy korzystne jest zatrudnienie osób niepełnosprawnych w systemie telepracy na zasadzie analogicznej do pracy nakładczej w Zakładzie Pracy Chronionej.

Podstawowym wymogiem uzyskania statusu Zakładu Pracy Chronionej jest odpowiednia liczba zatrudnionych ogółem jak również stan zdrowia pracowników.

Artykuł 28 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz o zatrudnieniu osób niepełnosprawnych [17] wskazuje, iż status Zakładu Pracy Chronionej może uzyskać pracodawca który prowadzi działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, oraz osiąga wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wysokości 40% przy co najmniej 20 zatrudnionych pracowników w przeliczeniu na pełen wymiar czasu pracy. Wśród zatrudnionych osób niepełnosprawnych 10% muszą stanowić osoby niepełnosprawne zaliczane do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, albo co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych, albo upośledzonych zaliczonych do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności. Wskaźniki, o których mowa są odnoszone do ogólnej liczby zatrudnionych w przeliczeniu na pełne etaty. Osiągnięcie przez pracodawcę jak i utrzymanie w/w wskaźników musi mieć miejsce przez okres co najmniej 6 miesięcy przed ubieganiem się o uzyskanie statusu zakładu pracy chronionej.

Do stanu zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej wliczane są również osoby niepełnosprawne wykonujące pracę nakładczą - „chałupniczo”. Liczbę osób zatrudnionych w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy oblicza się w poszczególnych miesiącach kalendarzowych jako przeciętną przy zastosowaniu średniej arytmetycznej tj. dodając stany zatrudnienia w poszczególnych dniach pracy w danym miesiącu, łącznie z przypadającymi w tym czasie niedzielami i świętami oraz dniami wolnymi od pracy (przyjmując dla tych dni stan zatrudnienia z dnia poprzedniego) i otrzymaną sumę dzieląc przez liczbę dni kalendarzowych w tym miesiącu. Dla osób wykonujących pracę nakładczą przeciętne miesięczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy ustala się dzieląc sumę ich wynagrodzeń przez przeciętne wynagrodzenie osób zatrudnionych w zakładzie (pozostającym w stosunku pracy) bez wypłat nagród i premii z zysku. Tak ustalone przeciętne zatrudnienie osób wykonujących pracę nakładczą nie może być wyższe od liczby osób faktycznie zatrudnionych w tym systemie. **Powyższa forma zatrudnienia dla rozpoczynających działalność jak i prowadzących zakład pracy chronionej jest możliwa do realizowania systemu telepracy przy wykorzystaniu ulg i zwolnień podatkowych.** Zakład pracy chronionej zatrudniający osoby niepełnosprawne zobowiązany jest do przestrzegania wszelkich szczególnych rygorów wynikających z przepisów prawa pracy w zakresie norm czasu pracy. Czas pracy pracowników będących osobami niepełnosprawnymi nie może przekraczać 8 godzin dziennie i 40 godzin tygodniowo. Czas pracy pracowników zaliczanych do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności nie może przekraczać 7 godzin dziennie i 35 godzin tygodniowo. [4]

IDN – INTERNET DLA NIEPEŁNOSPRAWNYCH

W 1996r. uczestnicy II Forum Teleinformatyki (Legionowo 3-5.10.1996 r.) kierując się chęcią ułatwienia osobom niepełnosprawnym dostępu do zasobów informacyjnych sieci Internet oraz alternatywnych sposobów komunikowania się i wykonywania pracy, podjęli inicjatywę utworzenia "INTERNETU DLA NIEPEŁNOSPRAWNYCH". Jej głównym animatorem był zmarły tragicznie w 1997r. Marek Car, Prezes Polskiej Społeczności Internetu oraz Prezes Polska OnLine. W grupie Inicjatorów znalazły się następujące organizacje i firmy: Telekomunikacja Polska S.A., IBM Polska, Microsoft w Polsce, Polska OnLine, Zakład "Internet dla Szkół" Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej, Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo - Warszawa (zwana dalej FPMiINR), której Inicjatorzy powierzyli organizację pierwszego węzła "Internetu dla Niepełnosprawnych" - IdN1. Rozkład ilości osób korzystających z pierwszego węzła IdN przedstawiono na rysunku 5.

Rys.5: Rozmieszczenie użytkowników pierwszego węzła Internetu dla Niepełnosprawnych utworzonego i administrowanego przez Fundację Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo (stan z 1.08.2002) [22i]

Powyższe dane wskazują jak bardzo nierównomierny jest rozkład osób niepełnosprawnych korzystających z usług IdN1 z siedzibą w Warszawie. Celowe jest propagowanie IdN, gdyż obok nierównomierności uwagę zwraca bardzo mała liczba uczestników IdN w stosunku do ogólnej liczby osób niepełnosprawnych w poszczególnych województwach. W chwili obecnej powstają kolejne węzły IdN: IdN2 w Gliwicach, IdN3 w Lublinie i IdN4 w Koninie. Istnieje zatem szansa na większy dostęp osób niepełnosprawnych do nowoczesnych rozwiązań, jakie niesie ze sobą internet.

PODSUMOWANIE

Telepraca daje osobom niepełnosprawnym dodatkową możliwość funkcjonowania w społeczeństwie na równych prawach z innymi pracownikami. Chodzi tu nie tylko o niezależność finansową, ale także o poczucie własnej wartości i użyteczności. Nie zapominajmy jednak, że dla osób niepełnosprawnych telepraca ma stać się jeszcze jednym „oknem na świat”, możliwością normalnego funkcjonowania na rynku pracy, a nie kolejnym

sposobem na odizolowanie Ich od tzw. „zdrowego społeczeństwa” poprzez zamknięcie w czterech ścianach, przed szklanym monitorem.

Złudne jest rozwiązywanie problemu ich zatrudnienia jedynie poprzez zapewnienie stanowiska telework. Owszem, daje im to szansę na kontakt ze światem, na podwyższenie kwalifikacji, jak też podniesienie własnej użyteczności w oczach swoich i otoczenia, ale dużo ważniejsze byłoby dla nich normalne funkcjonowanie w społeczeństwie. Jest to możliwe jedynie przez dostosowanie infrastruktury i warunków lokalowych (podjazdy, niskie krawężniki, poręcze, windy, toalety).

LITERATURA:

- [1] Koptas-Górzańska G. „Europa nam ucieka. Posady z przyszłością”, Rzeczpospolita, maj 2000
- [2] Łukanowski F., „Szanse dla pracodawców wynikające z wdrażanego przez PFRON pilotażowego programu telepracy dla osób niepełnosprawnych” w: materiały z konferencji „Telepraca – szansa na sukces w biznesie” Poznań, 16-17 maja 2002
- [3] Maj A., "Telechatki" Telekabel nr 4/2002 r.
- [4] Patyk J., „Jak założyć zakład pracy chronionej w systemie telepracy korzystając z ulg i zwolnień podatkowych” w: materiały z konferencji „Telepraca – szansa na sukces w biznesie” Poznań, 16-17 maja 2002
- [5] Piotrowski M. „Telepraca w świetle polskiego prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz prawa podatkowego ubezpieczeń społecznych oraz prawa podatkowego”, w: materiały z konferencji „Telepraca – szansa na sukces w biznesie” Poznań, 16-17 maja 2002
- [6] Sadowska M., „Problematyka aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych” w: Lewandowski J. i in., „Ergonomia niepełnosprawnym. Środowisko Pracy” Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2000
- [7] Słowińska J., „Wspieranie zatrudniania osób niepełnosprawnych w świetle integracji Polski z Unią Europejską w: Lewandowski J. Lecewicz-Bartoszewska J. i in., „Ergonomia niepełnosprawnym. Jakość życia” Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź 2001
- [8] Tadeusiewicz R. „Społeczność internetu”, Exit, Warszawa 2002
- [9] „ePolska – Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001 – 2006”, Ministerstwo Łączności, VI 2001.
- [10] „E-praca zdobywa Europę” Autor: ECZE; Rzeczpospolita, dodatek „Praca i specjaliści”, 08.08.2001 r.
- [11] „eWORK 2000 - Status Report on New Ways to Work in the Information Society” – Raport końcowy Komisji Europejskiej, wrzesień 2000
- [12] „Telepraca bez barier” – Informator Krajowego Urzędu Pracy, Warszawa, 2001
- [13] Informator Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi z 1999 r.
- [14] Jobpilot Polska Sp. Z o.o., „Magazyn Internet” maj 2001
- [15] Rocznik statystyczny GUS 2000
- [16] Rzeczpospolita Nr 166 - Warszawa, lipiec 2001
- [17] Ustawa z dnia 9 maja 1991 r. o zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych (Dz.U.46 poz.201, Nr 80 poz.350, Nr 110 poz.472 oraz z 1992 r. Nr 21 poz.85)
- [18i] Markiewicz K., „Komputer w pracy z osobą niesprawną ruchowo” w: http://www.idn.org.pl/techno/t/comp_npn.htm
- [19i] Telepraca: Raport European Telework Online (ETO) Polska 2001 w: <http://www.telepracapolska.pl>
- [20i] „II Badanie Polskich Użytkowników Sieci Internet”, Katedra Marketingu Akademii Ekonomicznej w Krakowie, <http://badanie.ae.krakow.pl>
- [21i] <http://www.gilgordon.com/gga/index.htm>
- [22i] <http://www.idn.org.pl>
- [23i] <http://www.sison.clan.pl>
- [24i] <http://www.teleworker.nildram.co.uk/Opportunities.htm>

TELEWORK – A GOOD CHANCE FOR THE DISABLE PEOPLE

Abstract: In this paper the basic ideas connected with telework are presented. Special attention has been devoted to the aspect of employing the disable people in the telework system. The importance of instruction and different kinds of courses for disable people in the field of computer science has been shown.